

slag toch rijkelijk vaag genoemd moet worden. Ik begrijp niet hoe de auteur steeds maar weer kan herhalen dat de doopsgezinden sociaal gezien een doorsnee van de samenleving vormden, terwijl de ambachtslieden in hun rangen duidelijk oververtegenwoordigd waren. Op grond van het laatste lijkt mij ook dat er veel voor te zeggen zou zijn om die sociale kant een grotere plaats te geven in de beschrijving van de 'identiteit' van de doperse beweging dan in dit boek gebeurt. Dergelijke bedenkingen doen echter nauwelijks afbreuk aan een werk dat misschien niet zozeer qua omvang, als wel qua inhoud monumentaal mag worden genoemd. Het is dat in overdrachtelijke en tragische zin intussen ook, omdat de schrijver betrekkelijk kort na de voltooiing ervan is overleden. Dit werk zal zijn nagedachtenis echter nog lang levend houden.

Maarten Prak

L. Panhuysen, *De beloofde stad. Opkomst en ondergang van het koninkrijk der wederdopers* (Amsterdam, Antwerpen: Atlas, 2000, 448 blz., ISBN 90 450 01713).

Het dopers bewind in Munster (1534-1535) vormt één van de meest bewogen bladzijden van de zestiende eeuw. In de opkomst en ondergang van het doperse koninkrijk speelden de Haarlemse bakker Jan Matthijsz en kleermaker Jan Beukelsz (Jan van Leiden) een hoofdrol. Jan Matthijsz was een 'vulkanische persoonlijkheid', die in het voorjaar van 1534 naar het doperse Munster reisde en er resoluut de leiding nam van de plaatselijke gemeenschap. Alle burgers werden voor de keuze geplaatst: vertrekken of zich laten dopen; persoonlijk bezit werd afgeschafte. Ondertussen werd de stad belegerd door de troepen van de bisschop. Matthijsz sneuvelde bij een uitval op Paasdag 1534, waarna Jan Beukelsz, even geobsedeerd door het idee van de vervolmaking van de gemeenschap, de macht overnam. Hij laat zich tot koning kronen en onder zijn bewind wordt — onder verwijzing naar oudtestamentische voorbeelden — de polygamie ingevoerd, ongetwijfeld het meest bekende aspect van het Munsterse experiment. In de Nederlanden laten de dopers zich ondertussen ook niet onbetuigd. Amsterdam wordt genoemd als uitverkoren stad voor een tweede doperse koninkrijk. Tegelijkertijd bestaan er plannen voor een exodus naar Munster, een onderneming die in een vroeger stadium al eens jammerlijk mislukt was. Wanneer in juni 1535 Munster uiteindelijk in handen van de bisschoppelijke troepen valt, is het lot van de doperse gemeenschap bezegeld. De meeste mannen worden omgebracht. In januari 1536 volgt de terechtstelling van drie leiders; hun lijken worden in kooien aan de toren van de hoofdkerk tentoongesteld.

In een bijzonder vlot geschreven, voor een breed publiek bestemd boek heeft Luc Panhuysen deze bewogen geschiedenis minutieus gereconstrueerd. Met aandacht voor sprekende details brengt hij Munster en de protagonisten van het doperse bewind tot leven, zonder daarom in de val van de goedkope spektakelzucht te trappen. De — soms hilarische — verhalen brengt hij op een neutrale, soms wat monkelende toon, maar altijd met veel gevoel voor inleving. Herhaaldelijk moest ik bij mijn lectuur denken aan de woorden van Arie van Deursen die de essentie van het historisch bedrijf ooit omschreef als: 'deel (te) hebben aan de ervaring van vorige generaties; weten hoe ze geleefd hebben en waarvoor ze leefden; hun recht doen in hun bedoelingen.' (A. van Deursen, *De eeuw in ons hart. Negenentwintig opstellen over geschiedenis en geschiedbeleving* (Franeker, 1991) 87.)

Zelf ben ik niet gespecialiseerd in de geschiedenis van het doperdom. Wie dit boek inhoudelijk naar waarde wil schatten, kan het misschien best confronteren met de — eveneens in 2000 verschenen — synthese van S. Zijlstra, *Om de ware gemeente en de oude gronden. Geschiede-*

*nis van de dopersen in de Nederlanden, 1531-1675* (Hilversum, 2000) (zie de voorgaande recensie). Een snelle vergelijking leverde in elk geval geen in het oog springende discrepanties op-

Naast de klassieke monografieën en syntheseswerken die overwegend (of uitsluitend) door vakgenoten gelezen worden, moet dit soort boeken zijn weg kunnen vinden naar het grote publiek. De medaille heeft echter ook een keerzijde. Onvermijdelijk wordt er een prijs betaald voor het vlotte verhaal. Een aantal keren wilde ik weten waarop de auteur zijn beweringen steunt en bleef ik — ondanks het notenapparaat — op mijn honger zitten. Hier en daar komen onnauwkeurigheden voor. Wanneer de auteur op bladzijde 46 schrijft dat de bisschop van Luik de stad Den Bosch onder 'edict' plaatste, bedoelt hij wellicht 'interdict'. Ook de chronologie komt niet altijd even duidelijk uit de verf. Om maar één frappant voorbeeld te noemen: de precieze datum van de val van het vermaledijde Munster wordt niet expliciet vermeld. Die informatie vind ik dan weer wel bij Zijlstra, die 'acts' en 'facts' in overvloed biedt. Een overdaad aan data en namen remt een verhaal, maar elke geschiedenis heeft nood aan een elementaire chronologische situering.

Het zijn slechts schoonheidsvlekjes. Over het algemeen is Panhuysens reconstructie van het Munsterse koninkrijk naar mijn smaak zeer geslaagd. Biedt de zakelijke analyse van Zijlstra de professionele historicus misschien meer houvast, het docudrama van Panhuysen speelt zich als een film voor de ogen van de lezer af. Misschien laat deze oefening in inleving zelfs meer en beter dan een academische synthese aanvoelen wat het aangrijpende doperse experiment in werkelijkheid betekend heeft.

Eddy Put

H. Bonke, e. a., *Cornelis Corneliszoon van Uitgeest, uitvinder aan de basis van de Gouden Eeuw* (Zutphen: Walburg pers, 2002, 207 blz., €22,95, ISBN 90 5730 189 X).

Dit boek is een waardig monument voor een sleutelfiguur in de economische geschiedenis van Noord-Nederland. Er is betrekkelijk weinig over hem bekend. Zo zijn geboorte- noch sterfdatum overgeleverd; aangenomen wordt dat hij geboren is tussen 1540 en 1570 en in het eerste decennium van de zeventiende eeuw overleden. Zeker is echter, en die zekerheid danken wij vooral aan de onderzoeken van G. Doorman, vastgelegd in enkele publicaties uit de jaren vijftig van de vorige eeuw, dat belangrijke uitvindingen op zijn conto kunnen worden geschreven als de windzaagmolen, de oliemolen met kantstenen (in plaats van stampers) en een voorloper van de centrifugaalpompe. Zo heeft hij aan de basis gestaan van de ontwikkeling van de Zaanstreek als belangrijk industriegebied in de Republiek van de zeventiende en achttiende eeuw.

Na een korte schets van leven en werk door Peter Groot dragen de lokaal-historici Andries de Jong en Arie Zonjee een gedegen opstel bij over de geschiedenis van het dorp Uitgeest, waarin ook enige aandacht wordt besteed aan Willem Janszoon Blaeu, de cartograaf, en de doopsgezinde voorganger Engel Arentsz. van Doorgeest. Nuttig zijn de opgaven betreffende het woningbestand door de eeuwen heen, de bevolkingsgroei en het molenbestand.

Het was op zichzelf naar mijn mening een goed idee om een hoofdstuk op te nemen betreffende 'Politieke, economische en maatschappelijke ontwikkelingen 1550-1850.'(43-58) De auteur, de techniekhistoricus Hans Bonke, heeft echter daarvoor kennelijk wel erg weinig ruimte gekregen en komt hier en daar tot weinig houdbare beweringen. Dat 'de rijken' onder de Zuid-